

LJUBICA JELUŠIČ

Politični simboli in politična kultura

(v jugoslovanski družbi)

V politični kulturi vsake družbe so važni instrumenti, ki vplivajo na afektivno strukturo človeka in krepijo občutek lojalnosti ter podložništva političnih oblasti. Vsaka politična oblast računa z zaupanjem pripadnikov družbe, s konsenzom torej, ki kaže na strinjanje s politiko in dejavnostmi vlade.

V celoto tistih fenomenov, ki v zapletenem bistvu politične kulture predstavljajo osnovo lojalnosti, pripadnosti in privrženosti, sodita dve osnovni komponenti: politični simboli (simbolična komponenta politike) in različne oblike iracionalne politične zavesti (politični miti). (Podunavac, 1982: 113)

Za simbolično komponento politike trdijo nekateri znanstveniki, da je najbolj trajna od vseh sestavin politike. Predstavlja zelo primerno in učinkovito sredstvo političnega vladanja, še posebej zato, ker je nepogrešljiva v politični indoktrinaciji. Realnost vsakega simbola je namreč v učinku, ki ga proizvaja. (Malinowski, 1970: 72)

Včasih se zgodi, da simboli še vedno delujejo, čeprav določene institucije ali osebnosti, ki so jih ustvarile, ne obstajajo več. Tako je na primer simbol kolektivnega vodstva v Sovjetski zvezi, ki je bil vpeljan po Leninovi smrti, da bi se premagale težave v vodenju države po odhodu karizmatičnega voditelja, ostal v veljavi še dolgo potem, ko je Stalin že dejansko prevzel oblast v politbiuroju CK KPSZ. Ker si je Jugoslavija za obdobje po Titovi smrti prav tako izbrala kolektivno vodstvo kot najvišji predstavniški organ, se zdi, kot da je sovjetski simbol, sicer v novih okoliščinah in drugačni deželi, še vedno živ.

Politični simboli, za katere je značilno, da transcendentirajo empirične politične odnose v poenostavljenih oblikah, predstavljajo institucije, osebnosti, odnose, stvari, ki imajo nek politični pomen. Tako se velja spomniti, da so med prve simbole politične oblasti sodile glave velikih in mogočnih živali, levov, bikov, orlov. Tudi božanstvenost političnih vladarjev je bila del simbolike. Značilno je, da se posebej tradicionalna oblast potrjuje in zagotavlja s svojo svetostjo.

Oblast, ki je dana od boga, kaže na spetost sakralnega in političnega elementa. Sicer pa je tudi vladarjem v tradicionalnih družbah pripisana božanskost, kajti tako je bilo lažje skleniti kompromis med posvetno in duhovno oblastjo ter doseči nedeljivost le-te. Ta prepletenost se nadaljuje v sodobne razmere, ko ob konceptu karizme in karizmatične osebnosti ugotavljamo, da je »karizma pogosto povezana z avtoritarnostjo vodje in ta avtoritarnost je na različne načine pridobljena: od posebej nekaterih zgodovinskih teženj pa do tako imenovanega kulta osebnosti in moči birokratske organizacije, ki ima po načelu emulacije na vrhu hierarhične piramide ‚vrhovnega‘ vodjo.« (Južnič, 1985: 826)

Karizmatičnost je ena od oblik, s katero se zagotavlja legitimnost politične vladavine. Po Maxu Weberu je legitimnost oblasti namreč zasnovana na racionalnih temeljih (pravna in normativna legalnost), na tradicionalnih osnovah (prepričanje v svetost oblasti po tradiciji) in na karizmatičnih lastnostih (oblast osebe, za katero je značilna posebna božanskost, heroizem in izjemen značaj). (Weber, 1968: 46)

Sam pojem »karizma« (dar milosti) je vzet iz terminologije zgodnjega krščanstva, opredeljuje pa kvalitete osebnosti, zaradi katerih se ta razlikuje od običajnih ljudi in ki jo prikazujejo kot osebo z nadnaravnimi, nadčloveškimi ali vsaj izjemnimi lastnostmi. Karizmatična osebnost je dvignjena nad stvarnost vsakdanjika, véde se iracionalno, skoraj tuje napram vsem možnim družbenim pravilom. V svojih izjavah, govorih, komentarjih ali javnih ocenah se navezuje na preteklost, praviloma revolucionarno, ali borbena nasploh. Svoje oblasti običajno ne utrjuje na posedovanju materialnih dobrin. Edina prava osnova za legitimnost karizmatične oblasti je torej *karizmatična osebnost*. Ta legitimnost seveda lahko traja, vse dokler zadovoljuje pristaše tovrstne oblasti, ali dokler njene karizmatičnosti ne prekine fiziološka smrt. Res je, da ostane karizmatična osebnost pogosto živa tudi po svoji fiziološki smrti, in sicer v svojih naslednikih, ki skušajo ohraniti živ spomin na karizmo in pri tem z vsemi močmi nasprotujejo razgaljanju človeških ali posvetnih lastnosti karizmatične osebnosti.

Problemi, ki nastajajo z vzpostavljanjem karizme in karizmatične osebnosti, niso vezani samo na poskus perpetuiranja karizmatične oblasti po odhodu ali umiku take osebnosti, temveč tudi na vzdušje, ki vlada v celotni družbi. To vzdušje vsekakor ne more biti demokratično, pa čeprav je možno, da je mit o demokraciji eden najbolj pogostih adutov v politiki države s karizmatično oblastjo. Politično obnašanje državljanov je v primerjavi z močjo odločitve, ki jo lahko sprejme karizmatična osebnost, nepomembno. S tem upada pomen državljanske kompetentnosti, povečuje se število politično pasivnih državljanov, manjša je odgovornost za izvajanje političnih odločitev, družbene in politične zadeve celotne družbe pa se urejajo predvsem po načelu voluntarizma.

Karizmatične osebnosti in oblast, utemeljena na njihovih lastnostih, se praviloma vzpostavijo tam, kjer se je tradicionalna družba prebila iz odnosov odvisnosti (pogosto kolonialne ali okupacijske), in to bolj ali manj z enkratnim zgodovinskim dejanjem, torej z antikolonialno revolucijo, narodnoosvobodilnim bojem ali celo s socialistično revolucijo. Enkratnost teh dogodkov namreč ne uspe razviti ali popolnoma spremeniti politične kulture ljudstva; v prazen prostor po izvedenem prevratu se mora »nujno« vmetiti osebnost, ki na osnovi odgovornosti za veličastno preteklost lahko odloča o vseh ključnih vprašanih družbe; njeno obnašanje se v tem odločanju kaže kot najbolj objektivno za dani čas, zato pa tudi najbolj pravilno, pravično, napredno. Ljudske množice so v tem obdobju bolj potrebne za ustvarjanje materialnih dobrin družbe kot pa za politično odločanje.

V nadaljevanju našega razmišljanja ne smemo spregledati dejstva, da je bila karizmatična oblast praviloma značilna za večino socialističnih dežel po izvedeni socialistični revoluciji. Zanja kot tudi za oblast nasploh pa so pomembni tudi *rituali*, katerih pompozost, impresivnost in veličastnost je v socializmu v marsičem preseгла druge politične ureditve.

Rituali so namreč namenjeni temu, da se med najvišjim političnim vladarjem in pripadniki družbe vzpostavi čim večja razdalja. Tako sodijo med takšne rituale *volitve*, za katere politična teorija trdi, da so pridobitev procesa demokratizacije družbenopolitičnih sistemov. Ker pa nas zanimajo predvsem politični simboli, lastni jugoslovanskemu političnemu sistemu, potem se velja spomniti na ceremonii-

al, ki spremlja naše volitve. Politične predstavnike izvolijo delegati (če gre za višje ravni političnega sistema, so to že delegati delegatov); na to, da gre pri tem za specifično uveljavljanje načel demokracije, pa kažejo predvsem postopki pred samim aktom volitev/izvolitev. Gre za postopek evidentiranja kandidatov, soglasja kandidatov, kandidiranje in voljenje. V postopkih pred izvolitvijo naj bi torej prišla do izraza aktivnost politične javnosti.

Ključnost najvišjega vladarja je globoko vsajena v jugoslovansko in tudi slovensko politično tradicijo. Spomnimo se hlapca Jerneja, kako išče pravice nazadnje pri cesarju in bogu, ko pa ni uslišan, ko ni več nikogar višjega, si pravico vendarle ukroji sam. Spomnimo se, kako so kosovske Srbkinje in Črnogorke v demonstracijah na Kosovu klicale na pomoč proti albanskemu sovraštvu za njih najmočnejšega vladarja, oborožene sile. Prihodi štrajkajočih delavcev pred republiške skupščine, še raje pa pred Zvezno skupščino in stavbo Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, kažejo, kdo in kje so vladarji, ki jih obtožujejo, hkrati pa tudi računajo na njihovo »dobro« besedo v obliki povišanja plač.

Sicer pa je ključnost najvišjega vladarja – tako bistvena za sodobno jugoslovansko družbo – značilna za vsako tradicionalno pojmovanje oblasti. V tradicionalni družbi je prepletanje avtoritete, oblasti in časti nujnost. K temu sodi še *prestiž*, ki ga zagotavlja politična moč. Prestiž je vrednota, ki moč zagotavlja in jo podkrepi; je željena vrlina za vse, ki moči in prestiža nimajo. Prestiž je antropološki koncept, vezan na človekovo potrebo po tem, da se uveljavi in v določenih okoliščinah tudi posebej vzpostavi. V tem smislu je političnim ljudem v tradicionalnih družbah pripisana tudi »izjemna usoda« (Južnič, 1985: 822).

Impresivnost političnega vladarja se mora videti v *tituli*, s katero se najavlja. Spomnimo se samo uvodničarjev na množičnih manifestacijah, kako se prebijajo skoz kopico nazivov posameznih političnih veljakov, ki »jih še posebej toplo pozdravljajo v svoji sredi«. Sredstva javnega informiranja so predsednika Tita praviloma vedno najavila kot »obisk«, »slavnostni govornik« ipd.: predsednik predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije, predsednik predsedstva Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, vrhovni poveljnik oboroženih sil in maršal Jugoslavije, Josip Broz Tito.

V zgradbi politične simbolike imajo posebno pomembno mesto *simboli*, ki predstavljajo moč in nepremagljivost države, tako npr. vojaške parade, letalski mitingi, vojaški manevri, razstave orožja in vojaške opreme, muzeji-orožarne in podobno. *Vojaška parada* je bila dolga leta izraz jugoslovanske politične in vojaške moči. Ménila se ni samo po tem, koliko sodobnega orožja, opreme in stasitih mladcev je defiliralo po Beogradu, temveč tudi po tem, koliko tujih vojaških in političnih predstavnikov si jo je ogledalo. Ko se je morala Jugoslavija vojaški paradi zaradi slabega gospodarskega položaja (takšna ceremonija namreč zahteva ogromno denarja) odreči, je bil to huđ udarec moči in slavi oboroženih sil Jugoslavije. Sicer pa so se takšnim demonstracijam orožja odrekli tudi v bogatejših evropskih državah, pa ne samo zaradi izdatkov, temveč zato, ker je ta simbol politične moči izgubil svojo nekdanjo mobilizacijsko moč. Pred leti, ob 40. obletnici osvoboditve Jugoslavije, so se ponovno obudile želje po vojaški paradi. Na paradi, ki so jo v nekaterih predelih Jugoslavije ostro obsojali, so nastopili predstavniki vseh delov sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite s svojo oborožitvijo in sodobno opremo. Slavospevi, ki so paradi sledili, vendarle niso mogli prekriati spoznanja, da se takšne parade ne podajo več najbolj na beogradske slabo asfaltirane ulice.

Med politično simboliko sodijo tudi *poimenovanja ulic, trgov in mest* po zna-

menitih osebnostih iz vojne zgodovine, ali tudi po slavnih in prelomnih dogodkih. Tako ima skoraj vsako večje jugoslovansko mesto svojo partizansko cesto, Titovo cesto, cesto JLA, ulico prvega in devetega maja, trg osvoboditve, trg revolucije in podobno. Ulice v velikih in majhnih mestecih dobivajo imena po narodnih herojih, junakih; v novejšem času, ko že zmanjkuje imen velikih mož iz zgodovine, pa tudi po eminentnih voditeljih neuvrščenega gibanja ali iz prijateljskih držav (npr. Allendejeva ulica v Ljubljani). Posebno čast so izkazali politični veljaki nekaterih jugoslovanskih mest, ki so bila žarišča bojev med NOB, predsedniku Titu s tem, da so k imenu mesta slovesno dodali še pridevnik Titov (Titov Drvar, Titova Korenica, Titovo Velenje, Titov Vrbas, Titova Mitrovica). Nekatera mlajša mesta pa so se po politikih kar poimenovala (Kardeljevo, Pucarevo).

Posebno politično simboliko imajo za malega človeka *veličastni spomeniki*. Sorazmerno epopeji, ki se je med narodnoosvobodilnim bojem odvijala na nekem geografskem področju, so bili na mestu bitk ali prebojev zgrajeni veliki spomeniki s sporočilom, ki mora preživeti človekov vek. Vsi ti spomeniki so izletniške točke, ki jih morajo, praviloma čimveč, obiskovati jugoslovanski šolarji, da bi jim v zavesti ostalo strahospoštovanje do slavne preteklosti, ter da bi znali doumeti, kako je treba prezirati sovražnike. Z vsakim spomenikom je povezan odlomek iz zgodovine, ki ga vodiči vedno znova opisujejo med »uro zgodovine« in odgovarjajo na vprašanja o tem slavnem koščku spomina. Spomnimo se ob tem na »tulipan« iz Jasenovca, ki odpira svoj cvet v svobodo, v nebo, stoji pa na mestu, kjer so ustaši zverinsko uničevali tisoče Srbov, Romov, komunistov... Toda morilskih nagonov človeštva se ne vpleta v zapuščino, zato ni nikjer več ostankov nekdanjega taborišča, samo tulipan in uresničenje svobode. Toda to je le eno od sporočil (uradno) spomenika žrtvam taborišča v Jasenovcu.

Politično moč se da glorificirati s pomočjo *glasbe, pesmi, z nacionalno himno, z zastavo, grbi* in podobno. Vsako spreminjanje teh simbolov naleti pri pripadnikih družbe praviloma na hud odpor, in vzbuja sum, da hočejo »spreminjevalci« namesto znanega simbola, ki povezuje sedanost s slavno preteklostjo, vzpostaviti nov simbol, v katerem se bo zrcalila njihova slavna sedanost. O tem dovolj zgovorno priča usoda spreminjanja jugoslovanske himne.

Pomembno sporočilo vedno nosijo s seboj borbene, revolucionarne in domoljubne pesmi. Predstavljajo zajeten delež sporočila, ki se ga morajo mladi naučiti v procesu socializacije, posebej v šoli, v družini ter interesnih združenjih. Če opazujemo reakcije ljudi na zborovanjih, mitingih ali množičnih shodih, vidimo, da so vse te pesmi še danes polne mobilizacijskega duha, v čemer bi jih sodobne pesmi zelo težko nadomestile. Zanimivo je tudi, da se v trenutkih pripadnosti množici na te pesmi odzivajo vse generacije podobno, kar pomeni, da je bila socializacija ob teh simbolih dovolj učinkovita za vse generacije.

Zastava je poleg grba in himne eno glavnih simboličnih obeležij vsake države. Njena zgodovina pripada najbolj slavnim, torej borbenim trenutkom v preteklosti. Zastava je bila eden prvih razpoznavnih znakov enote v bitki, bila je predhodnica tistega, kar danes mednarodno vojno pravo zahteva v primeru priznanja statusa borca, vojaka. Uničenje zastave je še danes marsikje strogo kaznovano, javni sežig pa se brez pridržkov označi kot napad na dostojanstvo države. Tako se lahko tudi zgodi, da posebej v družbah, kjer še prevladujejo tradicionalne vrednote, zastava odigra vlogo dobrine, katere očuvanje presega druge družbene dobrine (npr. očuvanje življenja, spoštovanje pravnih norm). »Sindrom zastave« je očitno odločil tudi v primeru spopada uslužbencev jugoslovanskega konzulata v Sidneyu s pripadniki proustaške emigracije.

Simbolično vlogo ima v našem političnem sistemu redno *slavljenje obletnic zgodovinskih dni*, npr. ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije, dneva republike, dneva zmage, prvega maja, dnevov vstaje, dneva borcev in drugih; spodobni proslavitvi teh ključnih dni iz naše preteklosti so namenjene velike politične manifestacije, praviloma na različnih koncih države, kjer nastopajo ugledni jugoslovanski politiki. Hkrati so ti dnevi posebna merila za čas – do proslave ob določenem prazniku je treba zgraditi cesto, dokončati nov obrat, odpreti vrtec, kar pomeni, da se zgodovinski komponenti simbola dodaja še delovna, saj je delo izvor vseh socialističnih vrednot. So pa te proslave tudi mesta, na katerih se predstavniki politične in vladne elite obračajo neposredno na aktivno javnost, v svojih govorih pojasnjujejo, bodrijo, grozijo in kličejo »naprej« v lepšo prihodnost.

Za vse omenjene praznike velja, da so običajno simbolično izbrani, da torej niso nujno spomin na konkretni dan X v zgodovini. Spomnimo se samo tega, kako so bili izbrani dnevi vstaj posameznih socialističnih republik, saj je iz zaporedja vstaj mogoče razbrati, kje in kdaj se je najprej/najkasneje prebudila vojskovalna/narodnoosvobodilna zavest. Za podrobnejšo analizo sporočila enega takšnih ključnih dni iz naše zgodovine smo izbrali dan oboroženih sil Jugoslavije, 22. december.

Dvaindvajseti december se slavi v spomin na formiranje prve proleterske brigade v mestecu Rudo v vzhodni Bosni. Zgodovinski viri pravijo, da je bil prvi postroj brigade v noči med 21. in 22. decembrom 1941, in da je bil hkrati tudi svojevrstno obeležje Stalinovega rojstnega dne, prapor pa je brigada dobila kasneje. Formiranje prve operativne gibljive vojaške enote predstavlja prelomni trenutek v partizanskem vojskovanju. Klasično gverilsko vojskovanje v majhnih oboroženih skupinah netrajnega značaja ostane samo ena od komponent narodnoosvobodilne vojske, odločilna v spopadih s sovražnikovimi enotami pa postaja vojska, organizirana z vsemi atributi stalne vojske v izrednih razmerah (oznake pripadnosti, določena formacija, sankcije za dezerterstvo in podobno).

Danes je dvaindvajseti december ne le simbol spomina na ta prelomni dogodek (toda prav lahko bi za praznik izbrali dan, ko je bila v vojaško-političnem vodstvu narodnoosvobodilnega gibanja sprejeta odločitev o formiranju manevrskih enot, ali pa dan prve bitke legendarne prve proleterske brigade), temveč tudi simbol povezanosti ljudstva s svojimi oboroženimi silami. Na ta dan odprejo vojašnice svoja vrata someščanom, da lahko pogledajo v najbolj vzorno urejeno vojaško sobo, da prisostvujejo razglasitvi pohval in priznanj najboljšim vojakom in starešinam, in da po slovesnosti poskusijo vojaški pasulj. Celoten ceremonijal ima natančno določeno vlogo v glorifikaciji vojaške organizacije, države in njune moči.

Javna mesta in zgradbe političnega in upravnega aparata so poseben politični simbol. Praviloma so velike in moderno zgrajene, ali pa starinske in veličastne, vse zato, da potencirajo majhnost državljana in moč skupnosti, moč države. Najvišje stavbe iz jugoslovanskega povojnega obdobja so stavbe skupščin in sedeži partijskih vodstev. V novejšem času pa kažejo svojo moč tudi poslovne stavbe in stavbe množičnih medijev.

Velja opozoriti, da je vloga političnih simbolov posebej poudarjena v deželah, ki šele gradijo svojo nacionalno in politično identiteto. V veliko primerih gre po osvoboditvi teh dežel za poskus prekinitve s simboli prejšnje družbe in oblasti, da bi se tako izbrisl tudi spomin na preteklost, uvajajo se nove zastave, grbi, emblemi, himne (Podunavac, 1982: 120). Spreminjajo se tudi vojaške uniforme, oznake činov, ime države. Včasih se celo prevrednoti pomen nekega starega političnega simbola in se ga z novo vsebino uporabi v novem političnem sistemu. Tako je bilo s »štafeto mladosti«.

Simbolika *štafete mladosti*, ki je bila na začetku Titova štafeta, je bila v tem, da se mladi iz cele Jugoslavije srečajo v dotiku štafete ter prisluhnejo sporočilu, ki ga je vsaka od njih nosila. Njeno osnovno sporočilo je bilo poveličevanje karizmatične osebnosti. Mladi so pod vodstvom mladinskih funkcionarjev, za katere je bila priprava čimbolj slovesnega sprejema in odhoda štafete ena pomembnejših akcij v celoletni dejavnosti, sporočali svojemu velikemu vzorniku svojo pripadnost, zaupanje in medsebojno povezanost. Prvi in zadnji nosilec štafete sta bila vedno nekakšna mladinska heroja, posebej zadnji je imel to čast, da je sporočilo mladih iz cele Jugoslavije prenesel vzorniku osebno in stotisočem gledalcev na javni predstavi. Na željo tovariša Tita se je Titova štafeta zaradi svoje povezovalne moči med mladimi preimenovala v štafeto mladosti. Zaključevala pa se je še vedno ob 25. maju, ki je ponazarjal simbolično zvezo med mladostjo (dan mladosti) in Titom (Titov rojstni dan). Samo prenašanje štafete, ki je bilo v svojem začetku še odraz asketizma mladih, se je počasi izrodilo v velik spektakel, v katerem se je štafeta v teku prinašala le še na slavnostne odre, preostale razdalje pa je premagovala v državnih avtomobilih. Po smrti tovariša Tita je štafeta izgubila svoj pravi smisel. Karizmatični voditelj ni več mogel videti, kako se mu mladi poklanjajo in kako mu zaupajo. Štafeta je šla zadnjič na pot leta 1987; takrat šele so mladi lahko izvedeli tisto, kar so še pomnili njihovi starši in stari starši. Nekdanji sokolovci so se celo radi pohvalili, da so kot dobri športniki nosili štafeto, ki je pred vojno obšla vse banovine, in ki je bila simbolični izraz pripadnosti mladih Jugoslavije kralju Petru. Štafeta je tako dokazala, da lahko po obliki popolnoma enak politični simbol nosi drugačno sporočilo, skladno s političnim sistemom, v katerem deluje.

Ko smo omenjali *spreminjanje imena države* po pridobitvi neodvisnosti kot izraz nove politične moči na oblasti, smo imeli v mislih tako pojav, ko je novo vodstvo preimenovalo državo v skladu s starimi tradicijami ali v duhu jezika območja (npr. Kambodža – Kampučija), kakor tudi pojav poimenovanja z novim, praviloma dolgim imenom, v katerem so zajete vse bistvene značilnosti političnega sistema nove države. Poglejmo primer: v času pred tretjim zasedanjem AVNOJ-a, ko se ljudstvo še ni izreklo o dilemi republika ali monarhija, se je to izrazilo v imenu Demokratična federativna Jugoslavija; ko je država postala republika, se je to poznalo v novem imenu Federativna ljudska republika Jugoslavija; in ker je bila socialističnost še bolj pomembna kot ljudskost, se je še enkrat preimenovala, tokrat v sedanjo Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Ne gre spregledati, da je s samim spreminjanem imena politična oblast tudi svojevrstno poudarjala občutek razvoja in vsesplošnega napredka v zavesti ljudi, s čimer ne zanikamo, da so bile v novem imenu dejansko vsebovane nove vsebine političnega sistema.

V spreminjanju imena države torej ne gre le za semantični problem. Ravno spreminjanje imena države pa je lahko tudi del tistega procesa, ki se kaže v spreminjeni terminologiji kot izrazu prekinitve s starim političnim sistemom. Spremembe v poimenovanju namreč običajno ne spremlja tudi sprememba v vsebini. Tako je npr. pri nas stavko zamenjala prekinitve dela, zapor je kazensko poboljševalni dom, plača pa osebni dohodek.

Zanimivo je, da so prekinitve s preteklostjo posebej značilne za socialistične države. S tem se namreč pretrga vez s preteklostjo, zgodovina steče znova, postavljajo se temelji za nove unifikacije, za nova poenotenja, za novi kolektivni duh. Tudi politična sintagma »bratstvo in enotnost« je v tej zvezi postala simbolična. Brisanje zgodovine pa zna biti nevarno. Kajti »narod lahko likvidiraš tako, da mu najprej odvzameš spomin. Uničiš mu knjige, omiko, zgodovino. Nekdo drug pa mu nato napiše druge knjige, mu ustvari drugo omiko in si izmisli drugo zgodovi-

no. In tako začne narod polagoma pozabljati, kdo in kaj je in kaj je bil. Svet okrog njega pa bo na to pozabil še prej.« (Kundera, 1987: 175) Toda – ali ni to ravno zgodba o slovenskem vojaškem spominu? Kako se je moglo zgoditi, da je slovenski narod začel verjeti v svojo nevojaškost? (Toda to je že druga tema).

V vseh opisanih političnih simbolih prihaja do izraza poskus utrjevanja nekaterih temeljnih družbenih vrednot, tako svobode in neodvisnosti, ki vežejo jugoslovanski politični spomin na tradicijo boja za osvoboditev, samoupravljanje je vez družbe z delavskim gibanjem in samostojno potjo v socializem. S tem ko politični simboli krepijo emocionalno komponento politične kulture, dosegajo pri državljanih identifikacijo z dominantnimi političnimi vrednotami, zagotavljajo legitimnost oblasti in krepijo narodno enotnost. »Anatomija sodobnih političnih sistemov, pa tudi primeri iz bližnje preteklosti kažejo, da se vloga simbolične komponente v politiki intenzivira posebej v obdobjih, za katera je značilna kriza političnih odnosov, in da v političnem življenju spremlja vpliv političnih simbolov prevlada ‚dionizijskega‘ principa v politiki. Oživljanje političnega mita, prevlada iracionalne politične zavesti, pozivi in vračanje k ‚politični memoriji‘ družbe, oživljanje spominov na herojske figure iz preteklosti v glavnem označujejo simptome krize političnih odnosov v družbi in izražajo potrebo vladajoče politične elite po poseganju za dodatnimi izvori legitimacije politične ureditve.« (Podunavac, 1982: 121).

Jugoslovanska družba je očitno že nekaj let v podobni krizi. Tako kot na eni strani racionalna komponenta politične zavesti podira mite in simbole, tako tudi iracionalna komponenta kaže nove in nove vzpodbude. Na vseh mogočih mitingih po Jugoslaviji se jasno manifestira potreba po novih karizmah, Titove slike pa so (na istem mestu) še simbol starega, večnega. Potencira se jezik kot simbol narodne suverenosti, hkrati pa se pozablja, da bo jezik naroda, ki mu bo odvzet spomin, obstajal le še kot folklorna posebnost.

Demistifikacija političnih simbolov nujno vodi v krizo vrednot, ki so na njih zgrajene. In politična elita, ki se ne namerava odreči prestižu in časti oblasti, mora nujno zadrževati/zavirati demistifikacijo ali pa pospešeno ustvarjati nove politične simbole.

Uporabljeni viri:

Južnič Stane, Avtoriteta in oblast, v: TİP 7–8/1985.

Kundera Milan, Knjiga smeha in pozabe, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1987.

Malinowski Bronislaw, Naučna teorija kulture, Savremena administracija, Beograd 1970.

Podunavac Milan, Politička kultura i politički odnosi, Radnička štampa, Beograd 1982.

Weber Max, On Charisma and Institution Building, The University of Chicago Press, Chicago and London 1968.